

ПЕРЕДМОВА ДО ПЕРШОГО ВИДАННЯ

Пропонований увазі читача курс лекцій читався протягом 2016–2017 навчального року на магістратурі (правознавство) Інституту права і психології Національного університету “Львівська політехніка”.

Лектора передусім цікавили такі питання:

– звичаєво-правові джерела інституту адвокатури та регіональні відмінності надання правової допомоги сторонам судового слухання на ранніх етапах державотворення;

– державне регулювання (нормативно-правові вимоги) допуску до здійснення захисту та представницьких функцій у суді, адвокатської професії загалом;

– ставлення гілок влади до інституту адвокатури загалом (суворий контроль, помірний тиск, сприяння) та зворотна реакція адвокатського середовища на спроби державного втручання у його професійну діяльність – історико-правовий аспект питання;

– суспільна вага особи адвоката в громадському та політичному житті тієї чи іншої держави, регіону або історичної епохи – історико-правовий аспект;

– питання організації самоуправління в адвокатському середовищі – історико-правовий аспект;

– оплата праці адвоката, її оподаткування, вирішення спорів з клієнтами щодо виплати гонорару;

– підстави накладення стягнень; система дисциплінарних, адміністративних та кримінальних заходів, *застосовуваних* органами державного управління та фаховими об’єднаннями адвокатів до порушників етичних норм та професійних вимог адвокатської професії;

– місце українського сегменту адвокатського корпусу в професійному середовищі багатонаціональних держав, до складу яких входили українські землі протягом XVI–XX ст. (Велике князівство Литовське, Річ Посполита, Австрійська та Австро-Угорська імперії та ін.), специфіка професійної діяльності українських адвокатів.

Увага до тих чи інших аспектів проблематики історії адвокатури могла суттєво відрізнятися за глибиною та ретельністю їх розгляду залежно від конкретної теми.

Задля економії місця і часу автор посібника відмовився від розгляду окремих питань **сучасного** (тобто станом на 2017 р.) стану адвокатури України, як-от адвокатської самоорганізації, міжнародної співпраці тощо, оскільки цю тематику, по-перше, розглядають в інших спецкурсах “адвокатської” спеціалізації магістратури і, по-друге, вона формально не підпадає під визначення “історії”.

Від своїх вітчизняних (і зарубіжних) аналогів пропонований увазі читача посібник відрізняється кількома принциповими моментами:

– по-перше, читав цей курс не вузький спеціаліст у галузі історії адвокатури, а (на жаль, уже немолодий) вишівський професор з тривалим досвідом викладання навчальних дисциплін: Історія держави і права зарубіжних країн, Основи римського приватного права, Історія України, Суспільно-політична історія ХХ сторіччя та ін. Треба сподіватися, це дозволило лектору піднятися над утилітарними завданнями вузькопрофесійного курсу “Історія адвокатури”, провести певні історичні паралелі та зробити власні історико-правові узагальнення. Також ця попередня підготовка дозволила критично поставитися до джерел, використаних у праці, та уникнути повторення неточностей і помилок інших науковців та довідкових видань.

Зокрема, маємо дуже інформативну наукову статтю М. Петріва (див. Список літератури). Автор пише й про участь західноукраїнських правників у подіях “весни народів” 1848–1849 рр.: “...Адвокат Антон Павецький також був серед засновників Головної Руської Ради”. У Вікіпедії ж міститься інформація, що активний діяч Головної Руської Ради, один із двох заступників її Голови Г. Яхимовича – Антін Павенцький – був “нотаріусом”. Тож перекручено не лише фах правника, але й його прізвище, русифіковано ім’я.

Ще один схожий приклад. У березні 2017 р. на сторінках шанованого журналу “Право України” виступив не менш шанований В. Батлер – доктор юридичних наук, іноземний член НАН України

та НАПрН України, професор школи права Університету штату Пенсильванія [Батлер В. Адвокати у Сполучених Штатах Америки // Право України. – 2017. – № 3. – С. 157–164]. Окремі моменти його праці викликали у нас певні запитання, інші – навіть подив. Наприклад, шановний В. Батлер на с. 162 стверджує: “До кінця ХІХ століття більшість штатів не виробили критерії та процедуру допуску до колегії адвокатів централізовано. У 1890 р. 16 із 49 штатів зробили це” (кінець цитати). Відразу виникає питання – скільки штатів США де-юре налічувалося у 1890 р.? Звернення до довідкових джерел показує, що уже після 1890 р. утворилися 5 нових штатів (з сучасних 50): Оклахома (16 листопада 1907 р.), Нью-Мексико (6 січня 1912 р.), Аризона (14 лютого 1912 р.), Аляска (3 січня 1959 р.), Гаваї (21 серпня 1959 р.). Отже, або помиляється В. Батлер, або технічний редактор (коректор – ?) “Права України” дозволив собі оскаржити “некомпетентного” американського професора, підправивши цифру штатів до більш, на його погляд, правильної – себто сучасної;

– по-друге, – саме в силу “по-перше”, – автор посібника цілком усвідомлював, що перебуває у статусі своєрідного *homo novus* – не так дилетанта, як новачка розглядуваної тематики. Це, своєю чергою, зумовило практично неминучу необхідність “стати на плечі попередників”, тобто орієнтуватися на наукові здобутки і пошуки багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Формат навчального посібника, на відміну від наукових праць, не передбачає поміщення посилань на цитоване джерело. Тож деякі з використаних фактологічних матеріалів узяті з джерел, які можуть видатися неупередженому дослідникові тенденційними чи сумнівними. Разом з тим, ми свідомо дотримуємося презумпції наукової добросовісності того чи іншого автора (допоки не буде доведено протилежне). Тож вважаємо за можливе задіяти навіть ті концептуальні положення та факти, які видаються нам дещо сумнівними. При цьому завжди можемо дати (а часом і, незважаючи на формат посібника, даємо) посилання на те чи інше використане нами джерело.

Це зауваження жодною мірою не означає, що пропонована увазі читача праця – це суцільна компіляція без помітних ознак самостійного творчого пошуку. Навпаки, автор постійно звертався до оригінальних джерел кін. XIX–сер. XX ст., збірок документів, преси тієї чи іншої історичної епохи тощо. Найдавніше у часі із задіяних та цитованих у посібнику джерел – це російське “Уложение о наказаниях ...” з коментарем Н. С. Таганцева 1873 року видання.

Також використано й власні архівні знахідки (післявоєнна адвокатура Львівщини);

– по-третє, автор цілком усвідомлював, що в загальному тренді “Історія світової адвокатури” такий його сегмент, як історія української адвокатури, відіграє навіть не другорядну, а третьорядну роль. Якщо порівнювати навчальну дисципліну “Історія світової та вітчизняної адвокатури” з повноводною рікою, то історія адвокатури української – це навіть не притока, а притока притоки. Приблизно як у географії р. Любич є притокою р. Десни, а сама р. Десна є притокою р. Дніпра. Втім, й р. Дніпро без своїх приток та приток своїх приток теж не була би такою повноводною;

– по-четверте, читаючи курс лекцій з навчальної дисципліни “Історія світової та вітчизняної адвокатури” (і не тільки), лектор постійно мав на увазі завдання розбудови української державності, продиктовані сучасною епохою. На сьогодні, як на нашу думку, головною вимогою до будь-якого вітчизняного науковця (передусім у царині суспільних наук) є вимога зміцнення національної єдності. Сучасна Україна – це не просто сума 24 її областей та окупованої Росією Кримської автономії, але й унікальна комбінація регіонів та регіональних менталітетів. Абсолютизація того чи іншого позитивного (чи, навпаки, негативного) історичного досвіду (приміром, здобутків адвокатського корпусу Австро-Угорської чи, навпаки, Російської імперії), на наш погляд, завдала б абсолютно неприйнятної шкоди справі української Соборності. Отже, від вітчизняного науковця, історика права, сьогодні вимагається особлива обережність у підборі фактів та їх оцінках. Також абсолютно неприпустимо вдаватися до прямих чи прихованих

фальсифікацій, ідеалізуючи тим чи іншим чином українське минуле в складі різних державних формувань;

– нарешті, не приховуємо й того, що європейський вектор розвитку України вбачається нам не лише бажаним, але й у певному розумінні неминучим. Навіть більше, схилиємося до думки, що наші північні сусіди, з часом позбувшись імперського мислення, звернуться до демократичних ідеалів права і правосуддя, започаткованих європейською історичною практикою минулих століть і тисячоліть. Є моральні та правові цінності позанаціональні, світові. Їх можна і потрібно широко пропагувати.

Своєрідним недоліком пропонованого увазі читача навчального посібника є певна обмеженість представленого фактологічного матеріалу. Лекція триває дві академічні години, якийсь відсоток навчального матеріалу надається студентській аудиторії під запис. Тож лекторові, з урахуванням висловлених міркувань, доводилося орієнтуватися не більше ніж на 30 сторінок друкованого тексту для кожної оглядової лекції.

Сподіваємося також, що ознайомлення з текстом навчального посібника допоможе українському правникові певним чином поповнити багаж професійних знань, а також суттєво сприятиме становленню його моральних переконань і устоїв.

31 липня 2017 р.